

ÂŞIK İSLAM ERDENER'İN ŞİİR DEFTERİNDE AZERBAYCANLI ŞAİR VE ÂŞIKLARIN ŞİİRLERİ

Poems from Azarbaijani Poets and Asiks in Âşık İslam Erdener's Notebook

Nail TAN

Özet: Karşlı ünlü âşık ve halk hikâyecisi İslam Erdener (1921-1995)'in 1965-1986 yılları arasında tuttuğu defterlerden birinin önemli bir bölümü, Azerbaycanlı şair ve âşıklara tahsis edilmiştir. Ailesi Borçalı'dan Kars'a göç eden Âşık İslam, bu sebeple Azerbaycanlı şair ve âşıklarla ilgilenmiştir.

1972 ve 1976 yıllarında Borçalı ve Tebriz'e gidip Azerbaycanlı şair ve âşıklarla görüşen Âşık İslam, bu seyahatlerinde beğendiği birçok şiiri defterine kaydetmiştir. Defterde en fazla şiir Mikâil Azaflı ve Eliğa Vahid'e aittir. Dede/ Heste Kâsım, Elesker, Heste Hasan, Necef, Samet Vurgun, Şihli Mehemed, Borsunlu Mezahir Ahundov, Salahlı Paşa ve Osman Sarıvelli'nin de az sayıda şiiri yer almaktadır.

Anahtar sözcükler: Âşık İslam Erdener, Azerbaycan, Mikâil Azaflı, Eliğa Vahid, Elesker, Samet Vurgun.

Abstract: An important part of one of the notebooks İslam Erdener (1921-1995) has between 1965-1986, a famous folk poet and folk storyteller from Kars, have been dedicated to Azarbaijani poets and folk poets. Âşık (folk poet) İslam whose family was migrated from Borçalı to Kars, therefore has been interested in folk poets.

Âşık İslam went to Borçalı and Tebriz and spoke to Azarbaijani poets and folk poets between the years 1972 and 1976. He wrote down a lot of poems he liked during this journey. Most of the poems in the notebook belonged to Mikâil Azaflı and Eliğa Vahid. There are also a few poems of Dede/ Heste Kâsım, Elesker, Heste Hasan, Necef, Samet Vurgun, Şihli Mehemed, Borsunlu Mezahir Ahundov (Mezahir Ahundov from Borsun), Salahlı Paşa and Osman Sarıvelli in the notebook.

Keywords: Âşık (folk poet) İslam Erdener, Azarbaijan, Mikâil Azaflı, Eliğa Vahid, Elesker, Samet Vurgun.

Giriş

1921-1995 yılları arasında Türkiye’de yaşayan Kars’ın ünlü âşık ve halk hikâyecilerinden Âşık İslam Erdener (Mahlası Âşık İslam), Azerbaycan’ın ünlü şair ve âşıklarından bir bölümüyle tanışmış, karşılıklı şiirler söylemiş, hikâyeler anlatmışlardı. Âşık İslam’ın ailesi 1917 Bolşevik Devrimi’nden sonra eski Azerbaycan toprağı, Şair Samet Vurgun’un memleketi Borçalı’dan Kars’a göç ettiği için Azerbaycanlı âşıklara büyük bir sevgi ve ilgisi vardı. Ablası Anahanım evlenip Borçalı’nın Keşeli köyünde kalmıştı. Türkiye’nin yaşayan en ünlü âşığı ve UNESCO’nun “Türkiye’nin Yaşayan İnsan Hazinesi” olarak tescil ettiği Âşık Şeref Taşlıova’nın ailesi de Kars’a Borçalı’dan gelmiştir.

Âşık İslam, kara yoluyla 1972’de Borçalı’ya, 1976’da da Tebriz’e gitti. Âşıklarla, halk hikâyecileriyle görüştü. Ablası Anahanım’la hasret giderdi: Gezileri sırasında, beğendiği şairlerin, âşıkların şiirlerini defterlere yazdı. Eski âşıkların cönk, sığırdili, mecmua benzeri şiir defterlerinin sayısı yirmi kadardır ve Ankara’da yaşayan oğlu Musa Erdener’de bulunmaktadır. Bu şiir defterlerinden birini sağlığında Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun’a vermiş. Prof. Ercilasun, 2000 yılı sonunda TDK Başkanlığı görevinden ayrılırken, masasının bir gözünde sakladığı söz konusu defteri; “Nail Bey, sen âşıkları ve âşık sanatını seversin. Bu defteri en iyi sen değerlendirirsin. İnceleyip birkaç makale yazarsan sevinirim.” diyerek bana devretmişti. Sıradaki yazı ve kitaplarım yüzünden, 2010 yılına kadar defteri inceleme fırsatım olmadı. Nihayet, 2010 yılında defteri inceleyip ilk makalemi yayımlamayı başardım¹ Defterin fotokopisini alıp bir tutanakla oğluna vermeyi de ihmal etmedim.

Âşık İslam’ın defterinde Azerbaycanlı âşıklar Âşık İslam’ın çağdaş cöngünde/şiir defterinde Âşık Şenlik (9 şiir), kendi (2 şiir) ve oğlu Musa’nın (3 şiir) az sayıdaki şiirlerinin dışında tamamen Azerbaycan şair/âşıklarının şiirleri bulunmaktadır. En çok şiir, 1972 yılındaki seyahatinde tanıştığı, günlerce sohbet ettiği Gence’nin Tovuz ilçesinin Azaflı köyünde doğan şair Mikâyıl Azaflı (1924-1990)’ya aittir (33 şiir). Azaflı’dan sonra en çok şiiri bulunan şair, Bakülü gazel üstadı Eliğa Vahid (1894-1965)’dir. 9 gazeli yer almıştır. Defterde az sayıda şiiri bulunan diğer Azerbaycanlı şair/âşıklar ise şunlardır: Dikmetaşlı Dede/Heste Kasım (18. Yüzyıl), Âşık Elesger (1821-1926), Âşık Heste Hasan

* 23-28 Mayıs 2011 tarihleri arasında Bakü’de düzenlenen 8. Uluslararası Nizami’den Yunus Emre’ye K. Atatürk’ten Haydar Aliyev’e Uzanan Sevgi ve Barış Yolu Sempozyumu’nda sunulan yayımlanmamış bildiri.

¹ Tan, Nail (2010), “Âşık İslam Erdener’in Şiir Defteri/Çağdaş Cöngü”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S. 13, 9/2010, s. 215-228.

(18-19. Yüzyıl), Âşık Necef (1902-1947), Samet Vurgun (1906-1956), Gence Gazah ilçesi Şihli köyünden Şihli Mehemed (1905-1989), Gence'nin II. Şihli (Sarivelli) köyünden Osman Sarivelli (1905-1990), Gence Borsunnu Mezahir Ahundov (1908-1979), Gence'nin Gazah ilçesi Daş-salahlı köyünden Salahlı Paşa (1924-2003).

Âşık İslam, 1976 yılında Tebriz'e gitmiş, orada Âşık Gaşem Caferi (1899-1990), Âşık Hüseyin Nâmiver (1922-2000) gibi Güney Azerbaycan'ın ünlü âşıklarıyla tanışmıştır. Âşık Caferi'yle dört deyişmesi Türkiye'de yayımlanmıştır.² Bu makalede, Âşık Gaşem Caferi'nin Gence'de doğduğu, kırk yıl Gence'de yaşadığıktan sonra Güney Azerbaycan'a yerleştiği yazılmıştır.

1976 yılındaki Tebriz seyahati sırasında tanıştığı Azeri Âşık Hüseyin Nâmiver'i 1986 yılında Ankara'da oğlunun evinde misafir etmiş, ondan Azerbaycanlı âşıklara ait şiirler yazmıştır (Dede Kasım, Âşık Elesger, Âşık Necef gibi).

Defteri incelerken, hep yeni bir şiirle veya bilinen şiirlerin çeşitlemeleriyle karşılaşmayı ümit ediyordum. Şiirleri karşılaştırabilmem için kitaba ihtiyacım oldu. Bakü'deki manevi kızım, meslektaşım Doç. Dr. Nezaket Hüseyinkızı'dan yardım istedim. Ankara'ya gelirken Eliğa Vahid'in *Gazeller*, Azaflı'nın *De Kimden Küsüm* kitaplarını³ getirdi. Genceli şair Mikâyıl Azaflı'nın şiirlerinin önemli bir bölümü Türkiye'de Yrd. Doç. Dr. Ali Kafkasyalı tarafından da yayımlanmıştı.⁴ Onu da önüme koydum. Karşılaştırmanın ilk sonuçlarını bu makalemde ortaya koyacağım. Ayrıntılı karşılaştırma için Azerbaycan'dan daha çok kitaba, makaleye ihtiyacım olacak.

I. Eliğa Vahid'in Gazelleri

Âşık İslam'ın 20 numaralı defterinde, Şehriyar'la birlikte 20. yüzyılda Azerbaycan'ın yetiştirdiği en güçlü gazelhanı kabul edilen Eliğa Vahid'in dokuz gazeli bulunmaktadır. Bu gazellerin tamamı, 2004 yılında Bakü'de basılan Eliğa Vahid'in *Gazeller* kitabında vardır. Söz konusu kitabı baskıya hazırlayan Danışma Kurulunda (Redaksiya Şurası) dostlarımız Ak. Prof. Dr. İsa Hebibbeyli ve Prof. Dr. Celil Nagiyev de görev almışlardır.

² Bozyel, İbrahim (1982), "Kardeş Tellerden", *Kardeş Edebiyatlar*, S. 3, 1982, s. 9-13.

³ Eliğa Vahid (2004), *Qazeller*, Redaktörü Vasim Memmedeliyer, Bakü, 368 s.

Azaflı, Mikayıl (2010) *De Kimden Küsüm*, hzl. Behmen Hidayetoğlu, Bakü, 214 s.

⁴ Kafkasyalı, Ali (1996), *Mikâyıl Azaflı/Hayatı Sanatı Eserleri*, Erzurum, 473 s.

İlk beyitlerini vereceğimiz, 9 gazel her iki kaynakta şu sayfalarda yer almıştır.

Yanında dilberimin itibarım olmasa da
Yene gemin çekerem, gemküsarım olmasa da
(E. Vahid/17, İ. Erdener/17)

Gülse her kimse, bizim dâde-yi giryanımıza
Düşsün âlemde, görüm, hâl-i perişanımıza
(E. Vahid/22, İ. Erdener/15)

İsterem men o gülü , öz gül-i hendanım ola
O da öz könlünü versin mene, cananım ola
(E. Vahid/27, İ. Erdener/23)

Şarab ola, men olam, bir de nazlı dilber ola
Bir özge âlemi vardır, eğer müyesser ola
(E. Vahid/28, İ. Erdener/7)

Bir sebep yoh deme, rüsva-yı cahan olmağım
Gönçe ağzın kimi helk içre nihan olmağım
(E. Vahid/29, İ. Erdener/21)

Bu gazel İslam Erdener'in defterinde bir beyit eksiktir.

Könül, vefasız olan nazlı yâre yalvarma
Ne itibar ona, bîetibare yalvarma
(E. Vahid/30, İ. Erdener/11)

Ey gül, dağıtma sünbül-i-zülfün uzarına
Âheste şane çek ki, tökülsün kenarına
(E. Vahid/33, İ. Erdener/19)

Ölmezdim, eger sen kimi dilberim olsa
Bir âfet-i can, şuh-i melekmenzerim olsa
(E. Vahid/39, İ. Erdener /9)

Yâr eger mehr-ü vefânı düşünen yâr olsa
Gem deyildir, bütün âlem bize ağyar olsa
(E. Vahid/40, İ. Erdener /13)

İslam Erdener'in defterindeki gazellerle, kitaptaki gazelleri karşılaştırdığımızda %95 uygunluk olduğu görülmektedir. Ancak, Türkiye Türkçesine aktarma kaygısıyla bazı kelimeler farklı yazılmıştır. Diğer taraftan, çeşitleme sayılabilecek farklı deyişlere de rastlanmaktadır. Gazellerin tamamının karşılaştırmasını, ayrı bir makalede ele alacağız.

II. Mikâyıl Azaflı'nın Şiirleri

Âşık İslam'ın defterinde Azaflı'nın şiirleriyle ilgili şu açıklamalar var: “26 Mayıs 1972 Cuma günü Azaflı Mikâyıl'dan, bu defterdeki türküleri, kendinin bana verdiği defterden işledim (s. 65)”, ve “1972 yılında Sovyetler Birliği'nin Gürcistan eyaletinin Tiflis şehrinin Kürüsdü Keşeli kendine (köyüne), oradaki ablam Anahanım beni davet etmişti. Bu türküleri, Mikâyıl Azaflı'dan yazdım ve bu deftere aktardım.(s. 67).”

Azaflı'nın defterde bulunan şiirlerinin ilk dörtlükleri şöyledir:

*Sabrım tükenipdi sabreylemekden
Yorulub bakmaktan yola gözderim (gözlerim)
Bir seni ahdarır her gün her sahat
Boylandıkça sağa sola gözderim (s. 62)*

(Kafkasyalı/159, Azaflı/22)

*Bağman olsan bir bahçaya bari gözde gözde sen
Yahşı dosdun namısını arı gözde gözde sen
Alçalansan ucalansan hah özüne serme-ser
Yandırarsan cesedini nâri gözde gözde sen (s. 63)*

(Kafkasyalı/305, Azaflı/155)

*Eşitmişem esirlerden tutuf adı şanı mert
Edaletin hakikatın üstte töküf ganı mert
İndi âlem garibedi, fitne yalan çok olub
Felek goymur, seçebilsin yahşıyı yamanı mert (s. 65)*

*Yalvar Yaradan'a, şahlar şahına
Dönen ağ gününe gara düşende (s. 67, cığalı tecnis)*

*Başına men dönüm a nazdı dilber
Golların boynuma sal vadesinde
Sen olarsan garı, men ollam goca
Goy emim leblerin, bal vadesinde (s. 69)*

*Halk eyleyen matıryalı kimdise
Bu dünyayı var bir sebep yaradıb
Âlemleri devrânları nedise
Hökmü anı var bir sebep yaradıb (s. 71)*

*Gudretinden hayat pârem yaranıb
Buhadımı tebietli mehebbet
Agibeti yeri göye bağladı
Ne gözeldi ziyaretti mehebbet (s. 73)*
(Kafkasyalı/169, Azafılı/23)

*Üreyimde min derdim var
Bir eşkâra diyemmirrem
Menim işim Hakk iledir
Zulümkâra diyemmirem (s. 75)*
(Kafkasyalı/248, Azafılı/121)

*Nur-ı Muhammed eşgine bî-ılgara yalvardım
Sevda mene emreyledi, vefakâra yalvardım (s. 75)*

*Bir gudret canımı saldı balâya
Bir gudret yandırır, söndürür meni
Bir gudret galdırır, arş-ı âlâya
Bir gudret gaytarır, endirir meni (s. 77)*
(Kafkasyalı/202, Azafılı/56-57)

*Goca gardal ne gezirsen
Dağlar goynunda goynunda
Bala gördüm, anasının
Ağlar goynunda goynunda (s. 77)*
(Kafkasyalı/247, Azafılı/98)

*Gızım göz yaşınnan yazdığın şi'rin
Ohudum ağılatdı meni can bala
Bir alçah hâkimin ters olan hökmü
Gezemetete attı meni can bala (s. 79)*

*Deyirler, gocaldın ağardı başın
Gam hicran gocalttı men gocalmazdım
Göylere savruldu torpağım daşım
Bu zindan gocaltdı men gocalmazdım (s. 81)*
(Kafkasyalı/228, Azaflı/45)

Azaflı'nın, Âşık İslam'a ilk karşılaştıklarında (4 Nisan 1972) söylediği şiir:

*Aman gardaş Yaradan 'ın aşgına
Gam töken feleyi imana gelsin
Vatandan uzakda Azer balası
Gurbetten vatana mekâna gelsin (s. 83)*

Âşık İslam, Borçalı ve çevresinde altmış gün kalıp Türkiye'ye dönmeye hazırlanırken ağlamaya başlayınca Azaflı Mikâyıl şu şiiri söylüyor (30 Mayıs 1972):

*Eziz gardaş sabret sıhma galbini
Gemi gam üstünden düzüp ağlama
Yerin göyün sahiblerin sahibi
Belki özü bele yazıp ağlama (s. 85)*

*Nâ necibi gonah goyma
Meclisinde gan eyliyer
Şerbetine zehir gatar
Pilavını yal eyliyer (s. 87)*

*Yüz min tebip gelse bilmez derdim var
Deyirem ölürem, demirem olmur
Şirince kısmetim oldu zehrimâr
Yeyirem ölürem, yemirem olmur (s. 89)*

(Kafkasyalı/158, Azaflı/17-18)

Stalin'in öldüğü gün (5 Mart 1953) Azaflı Mikâyıl şu şiiri söylüyor:

*Men goca dünyayı görenden beri
Üstünde saraylar dikilen gördüm
Dünen gılıcından gan damanları
Bugün çarmıhlara çekilen gördüm (s. 91)*
(Kafkasyalı/181, Azaflı/36-37)

*Bağman olsan bir bahçaya barı gözde gözde sen
Yahşı dosdun namısını arı gözde gözde sen
Alçalansan ucalansan bah özüne sermeser25
Yandırarsan cesedini nârı gözde gözde sen (s. 92, 63'teki şiirin tekrarı)*
(Kafkasyalı/305, Azaflı/155)

*Dahi insan kimi, bir loğman kimi
Tebiet dert bilen ganan olaydı
Vere metlepleri sel boran kimi
Üreyleri gören dinan olaydı (s. 93)*
(Kafkasyalı/217, Azaflı/52-53)

*Sabrım tükenifdi sabrelemeyden
Yorulup bahmahdan yola gözlerim
Bir seni ahdarır her gün her sahad
Boylandihça sağa sola gözlerin (s. 94, 62'deki şiirin tekrarı)*
(Kafkasyalı/159, Azaflı/22)

*Görüm kâsıplığın üzü gar olsun
Dosdu dost yanında hecalet eyler
Felek papağını boramboş goysun
Her kim ki dosduna hıyanet eyler (s. 95)*
(Kafkasyalı/186, Azaflı/60)

*Bağman lezzet çeker nağme sesinden
Bülbülün nâlesi gülü yandırır (yandırır)
Gün doğar edalet kemeñçesinden
Şahın zulümkârı gulu yandırır (s. 97)*
(Kafkasyalı/187, Azaflı/58)

*Yaralı gönül ey cism-i serim
Gaç gurtar canını yaman elinden
Dolandım dünyayı bir nece yerin
Görmedim nâmerdin iman elinden (s. 97)*
(Kafkasyalı/239, Azaflı/67-68)

(1972): Âşık İslam, Gürcistan'dan Türkiye'ye dönünce M. Azaflı şu şiiri söylüyor

*Eziz gardaş ayrılıhdı kâmin perverdigâra
Huda-hafiz seni verdim zâmun perverdigâra
Bar-ilahım rahmeyesin bir de görüm üzünü
Gönüllere ışık salsın şamın perverdigâra (s. 99)*

30 Eylül 1982 tarihli şiir:

*Felek devran sana galmaz
Bu dünyanı talasan da
El çekmerem Hakk elinnen
Meni oda galasan da (s. 100)*

*Bîvefâ güzeller, arsız kişiler
Namısı vicdanı eli lekeler
Oynasa beşerin ganlı gılcı
Gerdişi tarihi ili lekeler (s. 106)*

*Yahşı yaman her kimsene men de insan oğluyam
Babam Gafgas, atam Âzer, iki cihan oğluyam
Eslim od hava torpah, tebietden yarandım
Hoş mehebbet, düz sedaget doğru vicdan oğluyam (s. 110 Divani)*
(Kafkasyalı/306, Azaflı/156)

*Nâmert vurdu, zaman yıhdı gorhmadım
Şer şeytandan ciddiyetten gorhuram
Hakk yanımda hak günahkâr olmadım
El içinde bir töhmetten gorhuram (s. 111)*
(Kafkasyalı/171, Azaflı/39)

*Ağır eller âşığıyam
İsder yahşı yaman meni
Özüm ölsem, sözüm ölmez
Sahlar asır yaman meni (s. 112)*

(Kafkasyalı/300, Azafılı/109)

*Her âşığa âşih demem
Aşh yana yana gerek
Her âlime âlim demem
Âlim gana gana gerek (s. 113)*

(Kafkasyalı/291, Azafılı/109)

*Mehriban sevginin bafalı dosdun
Girif arasına gatana nehlet (lanet)
Aldamf şöhrete vara devlete
Yahşıyı yamana satana nehlet (s. 147)*

(Kafkasyalı/172, Azafılı/34)

Mikâyıl Azafılı-Borçalılı Zelmihan (Zelimhan Yakub, 1950 Borçalı doğumlu) karşılaşması (s. 98).⁵

Zelmihan:

*Meclis ehli yer gösterer
Başa çeker bir adamı
Yüz min alçağ endiremez
El galdırsa bir adamı*

Azafılı:

*Adam gerek ganan olsun
Adam sayma her adamı
El halına yanan olsun
Hamı isder er adamı*

⁵ 24 Mayıs 2011 tarihinde Bakü Asya Üniversitesinde bildirim sunduktan sonra söz alan Azerbaycan Folklor Enstitüsü uzmanlarından Ali Şamil Hüseyinođlu, Âşık İslam'ın Gürcistan seyahatinde (1972) yanında bulunan ve şiirleri yazdıran Osman Ahmedođlu'dan dinlediğine göre, Azafılı'nın Zelmihan Yakub'la karşı karşıya gelmeden bir şiirine verdiği cevaplarla bu karşılaşmanın ortaya çıktığını söylemiştir. Ezize Şamil-Ali Şamil'in yazdığı *Âşık İsgender Ağbabalı* kitabında (Bakü 2006) 11-17. sayfalarda Âşık İslam'ın Gürcistan seyahatiyle ilgili bilgi vardır. 15. sayfada ise âşığın sazlı fotoğrafı verilmiştir.

Zelmihan:

*Gelbi gayadan metindi
Özü nece söhbetimdi
Mülkü görmek çok çetindi
Zehmetinde şir adamı*

Zelmihan:

*Başı uca gezer insan
Temizdise onda vicdan
Lekelemez ay Zelmihan
Paltardaki kir adamı*

Azaflı:

*Hak var olsun budu arzum
Müdam gerek sudu arzum
İlahî'den budu arzum
Şere düşsün şer adamı*

Azaflı:

*Azaflı'yam üzüm Hak'da
Dünya olmaz kef-damahda
Mim sultana payitahda
Deyişmerem her adamı*

Mikâyıl Azaflı'nın Âşık İslam'ın defterindeki şiirlerle Dr. Ali Kafkasyalı'nın Behmen Hidayetoğlu'nun kitabındaki şiirler (18 şiir) arasında önemli farklar görülmektedir. Bazı şiirlerde, Âşık İslam Türkiye Türkçesine göre aktarmayı tercih etmiştir. Ancak buna rağmen önemli farklar vardır. Azaflı'nın defterinden yazdığını belirttiğine göre, bazı mısralardaki farklılıkları ciddiye almak gerekir. Bir kısmının ise okunma hatası olduğuna şüphe yok. Zira, Azaflı Latin harfleriyle yazmıyordu.

Şiirlerden, Kafkasyalı'nın kitabında bulunmayan 12 şiir, Bakü'de 2010 yılında basılan Behmen Hidayetoğlu'nun baskıya hazırladığı *De Kimden Küsüm* kitabında da yoktur. Azerbaycan'da yayımlanan diğer Azaflı kitaplarına bakarak karşılaştırma yapmamız, ne yazık ki mümkün olmadı. Diğer taraftan, Azaflı'nın Âşık İslam'ın yüzüne karşı ve arkasından söylediği şiirlerin (4 şiir) hiçbir kaynakta olmadığına inanıyorum. Bu şiirler, Azerbaycan edebiyatı için önemli bir kazançtır. Bu konunun incelenmesini, önümüzdeki aylarda Azerbaycanlı bir meslektaşımınla birlikte yapmak istiyorum.

III. Azerbaycanlı Diğer Şair ve Âşıklar

Âşık İslam'ın defterinde şiirleri bulunan diğer Azerbaycanlı şair ve âşıkları, şiirlerinin ilk beyit veya dörtlüklerini vererek sıralayalım:

Dikmetaşlı Dede/Hasta Kasım (18. Yüzyıl)

“11 Mart 1986 Salı günü Ankara'da İranlı Âşık Hüseyin Namıveri'den bizim evde yazdım.”:

*Bu dünyada âdem olan tekdi bir Allah ezel
Öz nurundan halk olunuf ol Resulullah ezel
Şîr-i Yezdan ismi oldu, bir veliyullah ezel
Eşhedüen lâilahe yazdı illallah ezel (s. 159)*

*İptida rûz-ı ezelden ilgar-ı iman bizim
Din bizim, mezhep bizim, yol bizim, erkân bizim
Şart olundu İslamîde nâzil-i Gur'an bizim
Nahmuradı râh-i Hakk'da Resul-i Yezdân bizim (s. 171)*

*Yahşı olar, ellik günlük ovalık
Yalnız daşdan duvar olmaz diyeller
Bezirgânsan aç metahın sat bari
Sorallar yükünü, ne var diyeller (s. 165)*

Hasta Hasan (18-19. Yüzyıl)

*Eylen haber alem ustad olanlar
Evvel bu dünyaya gelen kimiydi?
Magami evliya, meskeni nurdan
Ona bahıb ibret alan kimiydi? (s. 131)*

*Kalkıban gılasan sabah namazını
İki sünnet gılsan iki de farzı
Dua edip Hakk'a etsen niyazı
Gabir azâbından selamet olur (s. 133)*

*Bir getre su düştüm ana rahmine
Basıldı zulumat, çöktü garamat (s. 136-137)*

*Bizden selam olsun ustad olana
Yarın mahşer günü ne demek gerek
Orucun tutmuyup namaz kılmayan
Hakk'ın divanında ne demek gerek (s. 138)*

*Kim bilir ki bu dünyaya kim gelipdi iptidâ
Artdı adam, doldu cihan kim ölüpdü iptidâ
Âdem ki Havva'yı aldı ne verdi nikâhına
Dört kitabın kalemini kim çalıpdı iptidâ (s. 139)*

Âşık Elesker (1821-1926)

*Altı günde halk eyledi âlemi Subhanı mert
Aya güne garal verdi, dolandı dünyayı mert
Geldi Mehmet şanına altı min altı yüz altmış altı âyet
Osman yazdı cem eyledi otuz cüz Gur'an'ı mert (s. 161)*

Âşık Necef (1902-1947)

*Görürsen mi bu dağları gitmez duman üsttedi
Avcı şikârın gezdirebilir onu kâman üsttedi
Her nerde merd oğlu varsa gurbandı benim canım
Doğru söze cevap vermek şirin mekân üsttedi (s. 163)*

Meytihan (?)

*Hökmün işleseydi feley hökmü tek
Men insan ömrünü yüze yazardım
Her ne varsa öz ağılmnan düşünür
Bakmazdım şeytana söze yazardım (s. 145)*

Samed Vurgun (1906-1956)

*Ah nedeyim, ne ad verim, bu âdemde men sana
Al bu galem bu da kâğız, öz hüsnünü yazsana (s. 172)*

Şihli Mehmed (1905-1989)

“Gence'nin Gazah ilçesi Şihli köyünden Mehmed'den yazdığım cığalı tecnis (1972)”:

*Mehman olmaz mert nâmerdin övüne (evine)
Ha çağırsın nâmert merdi gel ha gel (s. 105)*

Âşık Borsunnu Mezâhir (1908-1979) :

*Nece gahramanlar geldi dünyaya
Köç vakti yetişti tez oldu getti
Rüstem'in zerbinden titredi dağlar
Söylendi hikâye söz oldu getti (s. 169)*

Osman Sarıvelli (1905-1990)

*Çiçeklerden seni gönlüm
Diler keçer ağrın alım
Hayalın tez tez yadıma
Geler keçer ağrın alım (s. 141)*

Salahlı Paşa (1924-2003)

*Men feleğe neylemişem
Feley mennem gezer eyri
Galemi alıf eline
Doğru desem, yazar eyri (s. 143)*

Sonuç

Azerbaycan Âşık Edebiyatına “Âşık Mikâyıl Azaflı ve Narınç Hatun” gibi önemli bir “mehebbet dastanı/halk hikâyesi” de kazandıran Âşık Mikâyıl Azaflı’dan ve güzel üstadı Eliğa Vahid’den söz etmenin bahtiyarlığını yaşıyorum. Ayrıca, Azerbaycanlı diğer şair/âşıklardan Dede Kasım, Elesker, Heste Hasan, Necef, Samet Vurgun, Borsunnu Mezâhir Ahundov, Osman Sarıvelli, Şıhlı Mehmed, Gaşem Caferi ve Salahlı Paşa’dan da kısaca söz etmiş olduk. Bize, bu fırsatı, Azerbaycan kökenli Türkiyeli âşık rahmetli Âşık İslam Erdener verdi. Onu, Âşık Şenlik’i ve defterde adları geçip rahmete kavuşan Azerbaycanlı âşıkları saygıyla anıyorum.